

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПОПУЛЯЦІЇ ВИВІРКИ ЗВИЧАЙНОЇ У ПАРКАХ М. УЖГОРОД

Юлія Зізда

Інститут екології НАН України

Вступ

Фауна міста Ужгорода перебуває у постійній динаміці, зазнаючи певних змін під впливом діяльності людини. У останні десятиліття науковці звернули особливу увагу на процеси, які відбуваються у антропогенному середовищі, оскільки цілий ряд диких видів тварин переходять до життя у великих містах. Одним із таких видів є вивірка звичайна, яка сьогодні постійно селиться у міських парках і скверах.

Дослідження стану популяції вивірки звичайної в Ужгороді не розв'яже проблеми, проте може допомогти зрозуміти процеси, спричинені антропогенним впливом, які постійно відбуваються у місті.

Тому, метою цієї роботи було вивчення розподілу кольорових форм вивірки звичайної (*Sciurus vulgaris*) у зелених насадженнях м. Ужгорода та дослідження окремих аспектів їх поведінки.

Матеріали і методика

Прямі спостереження; методи опитування і анкетування.

Проаналізовано колекції зоологічних музеїв.

Спостереження проведено протягом **2005–2008 рр.**

У результаті опитування та анкетування вдалося зібрати інформацію про вивірок, починаючи з **2002 року.**

До дослідженої зеленої частини міста належать:

два лісопарки у мікрорайоні «Шахта»; лісопарк поблизу словацького кордону, парк Горького, або Комсомольський парк; Боздошський парк, Ботанічний сад УжНУ, сквери (всі невеликі зелені ділянки міста та одиночні дерева по обидва боки доріг, поблизу будинків, тощо), цвинтарі: старий цвинтар на вул. Капушанська та діючий цвинтар трохи нижче готелю «Світанок».

Результати та обговорення

Варіації забарвлення вивірки в Ужгород

Вивірка формує географічні раси, відмінні за кольором хутра спини і хвоста. У досліджених зелених зонах міста виявлено руді, чорні і проміжні вивірки.

Чорна форма вивірки поширена у Карпатах і відома тут як підвид *Sciurus vulgaris carpathicus* Pietruski, 1853.

Дослідники фауни у польських Карпатах вважають, що чорні вивірки, які є в горах, належать до кольорової морфи підвиду *Sciurus vulgaris fuscoater* (Zawidska, 1958, Sidorowich, 1971).

Загалом поширення карпатського підвиду вивірки звичайної (*Sciurus vulgaris carpathicus*) обмежене гірськими лісами до 1500–1700 м н. р. м., на рівнині її змінює руда форма.

Варіації забарвлення вивірки в Ужгород

У Закарпатті також реєструють проміжну (темну) форму вивірки, яка у літературі значиться як підвид *Sciurus vulgaris fuscoater* Altman 1855.

До недавнього часу чорна форма вивірки була нечисленною у передгірній та рівнинній зонах Закарпаття, і тут домінувала руда форма.

Чисельність та розподіл кольорових форм

Загалом зареєстровано 53 спостереження різних кольорових форм вивірки звичайної.

Найбільшу частку з них представляли чорні особини 37 знахідок (70%). Особини проміжного забарвлення складають 12 спостережень (23%). Руді вивірки складають відповідно 4 записи (7%).

Загальну чисельність вивірки у зелених зонах міста станом на 2008 рік можна оцінити в 40–50 особин. На відміну від 2005 року, коли приблизна чисельність вивірок в Ужгороді становила 70–80 особин.

Стабільні популяції вивірок

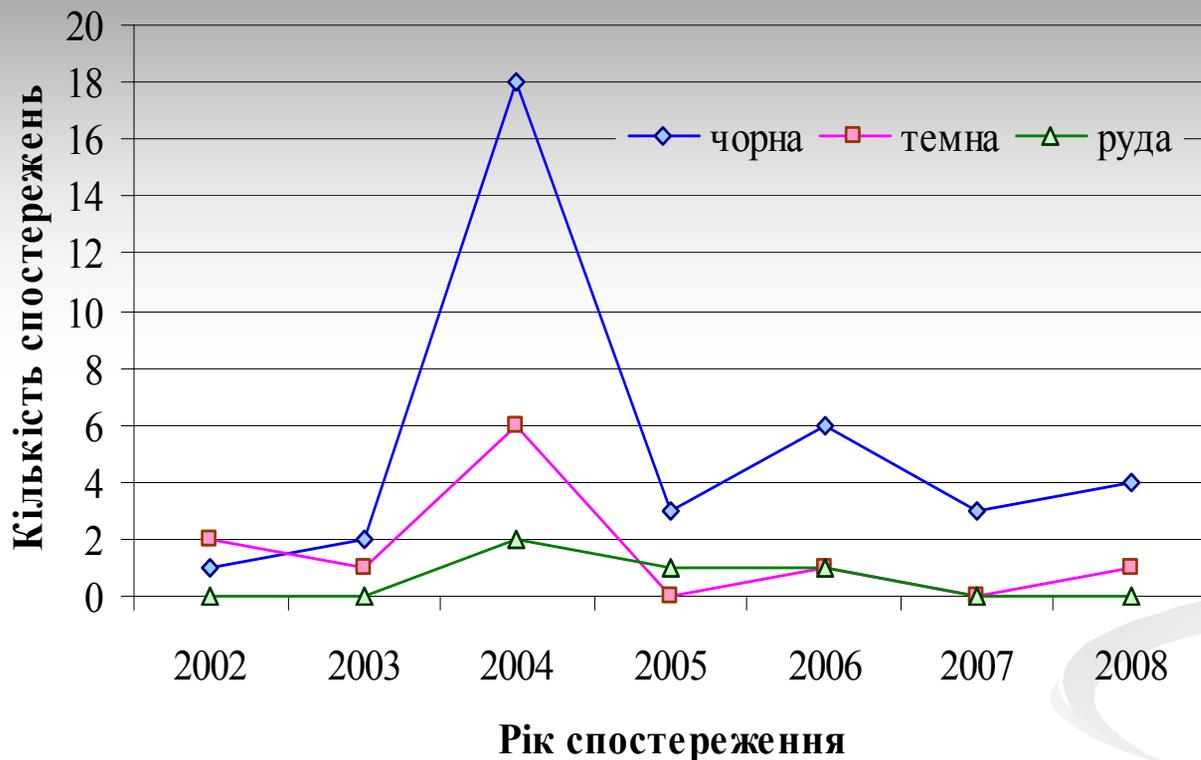
У місті сформувалися дві відносно стабільні мікропопуляції: одна — 2006 року зареєстрована у Боздошському лісопарку, реєстрацій якої 2008 року вже не було. Це пов'язано із початком реконструкції парку (будівництво аквакомплексу та відпочинкової зони).

Натомість протягом 2008 року постійно спостерігали 1-2 вивірки у парку Підзамковий, які, згідно з опитуванням працівників парку, постійно мешкали тут у 2002–2005 і зникли у 2006 році, у 2007 році з'являлися у парку періодично.

Друга — у зеленому комплексі Ботанічного саду.

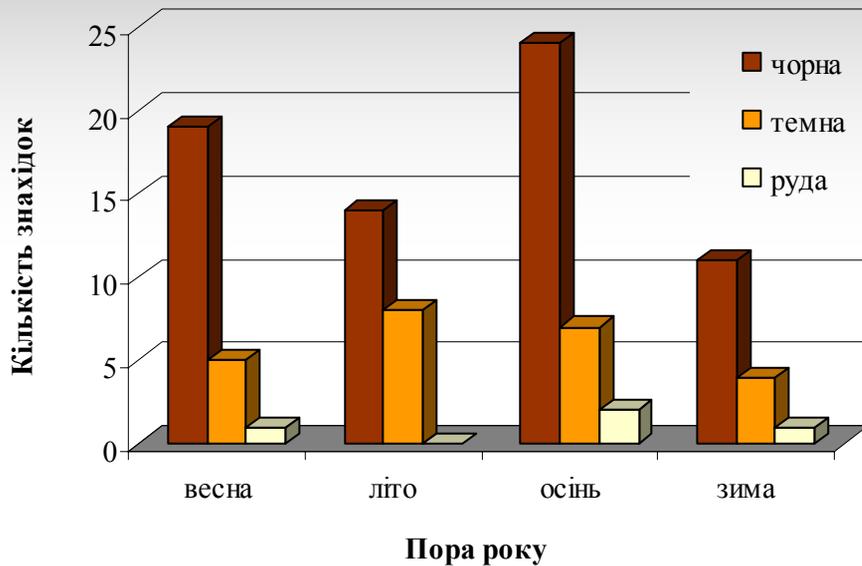
Розподіл кількості спостережень вивірок за роками

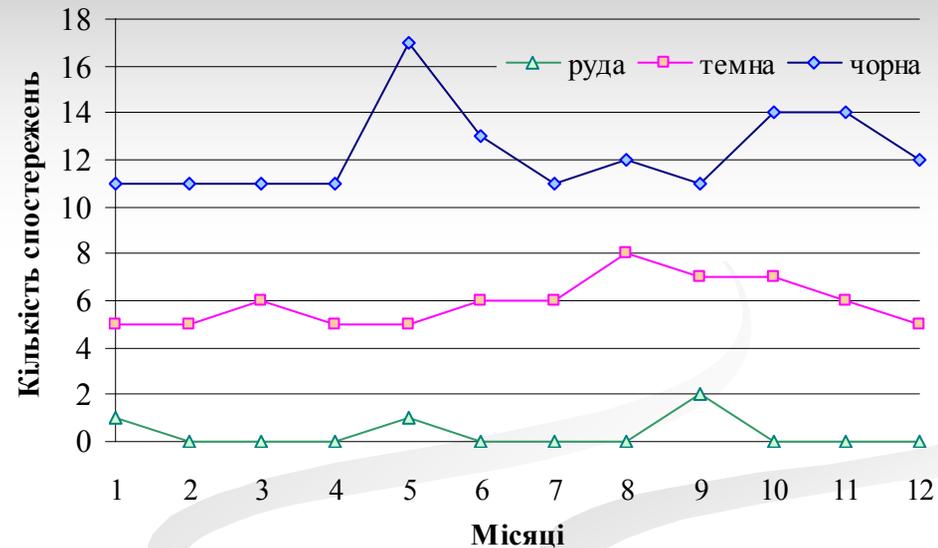
У 2004 році в Ужгороді популяція вивірок мала найбільшу чисельність відносно всіх інших досліджених років і чорна форма вивірки, починаючи з 2003 року почала переважати над темною, що спостерігалось до 2008 року. З 2006 року чисельність вивірок чорної форми спадала.

2009 року можна очікувати два варіанти поведіння популяції: різкий спад чисельності до рівня 2002 року або різкий підйом чисельності вивірок до рівня 2004 року. Якщо зважати на те, що урожайність дерев, з яких харчується вивірка, є високою раз на 4–5 років, то 2009 року найімовірніше очікувати збільшення чисельності.

Вивірки чорної форми найчастіше зустрічалися весною та восени (у травні та листопаді). Трохи менше в періоди грудень-лютий і червень-серпень.

Розподіл кількості спостережень вивірок за сезонами

Розподіл кількості спостережень вивірок за місяцями

Максимальна кількість спостережень вивірок була у травні і у вересні. Темні вивірки спостерігали у всі пори року, дещо більше у березні і серпні менше взимку. Рудих вивірок в Ужгороді спостерігали рідко. Найбільшу їх кількість спостерігали у травні та вересні 2004 року. Найчастіше вивірок різних кольорових форм можна зустріти у скверах міста, переважно восени.

Житло та активність вивірок у парках міста

Гайна ужгородських білок майже не трапляються, і за час спостережень у 2006 році виявлено два гайна у Боздошському лісопарку, у його прирічковій частині та два у Ботанічному саду ужгородського національного університету влітку 2008 року.

У Ботанічному саду за 30 років постійних спостережень гайна не були відзначені, і вивірки влаштовували гнізда на горищах господарських приміщень, одне таке гніздо було влаштовано під дощатою обшивкою котельні під дахом.

У суху погоду вивірки виходять на годівлю найчастіше вранці, коли сонце вже досить високо (9–10-та ранку) та ввечері до сутінок (18–19-та година). Якщо довго ітиме непогода, вивірки можуть виходити на годівлю і вдень. Восени вивірка активна повний день, так як робить запаси на зиму. В осінні місяці вона бігає повний день від світанку до сутінок.

Харчова база виду

Восени вивірки Ужгорода харчуються переважно плодами волоського горіха та кінського каштана. За урожаю у парках шишок, букових горішків та жолудів, вивірки із задоволенням переключаються на них.

Весною та влітку, а також на початку осені вивірки їдять молоді пагони, бруньки, гриби. У разі нестачі корму вони можуть руйнувати пташині гнізда, поїдати не тільки яйця, а й пташенят.

Підгодовувати чорних вивірок дещо важче, ніж темних та рудих. Вони зазвичай не беруть їжу з рук людини, проте на годівлі дозволяють досить близько (на відстані 2-3 метрів) спостерігати за собою.

Будь-якого розмежування у харчуванні вивірок різних кольорових форм не відмічено. У одних і тих самих парках час від часу спостерігають двох кольорових форм вивірки одночасно

Узагальнення

Порівнюючи дані з 2006 роком, чисельність вивірки в Ужгороді спала і з трьох стабільних популяцій цього виду у місті залишилося лише дві.

Разом з цим формування стабільної і відносно численної популяції вивірки в Ужгороді можна пов'язати з відносно високою схильністю чорної форми до міграцій та колонізації нових територій.

Іншими факторами синантропізації стали наявність достатньої кількості зелених ділянок із дуплистими деревами і низька чисельність хижаків.

Враховуючи зростання чисельності вивірки в урбоценозі, можна припустити освоєння чорною формою нових територій рівнинного Закарпаття, насамперед, урболандшафту. Подібні тенденції, що описані тут для Ужгорода за результатами проведеного нами анкетування, мають місце також у таких передгірних і рівнинних містах як Міжгір'я, Мукачево, Свалява, Рахів.

Час формування популяції чорної вивірки в цих містах збігається з часом згасання популяції рудої форми в цілому в Україні, що розпочався на початку 80-х років ХХ століття.

Дякую за увагу

